

Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini
Razred za humanističke nauke i kulturu

Univerzitet u Tuzli
Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli

Naučna/Znanstvena konferencija
***DRUŠTVENE I HUMANISTIČKE ZNANOSTI PRED
IZAZOVIMA BUDUĆNOSTI***

Organizacijski odbor:

Akad. Lino Veljak, prof. dr. Željko Rička, prof. dr. Kadrija Hodžić, akad. Dževad Zečić, prof. dr. Nada Gosić, prof. dr. Meldina Kokorović Jukan, prof. dr. Mirsad Kunić, prof. dr. Emira Kozarević, doc. dr. Erna Herić.

Tuzla, 10. april/travanj 2025.
Ekonomski fakultet u Tuzli, ul. Urfeta Vejzagića 8, Tuzla

Znanstvena konferencija s međunarodnim sudjelovanjem

**DRUŠTVENE I HUMANISTIČKE ZNANOSTI PRED IZAZOVIMA
BUDUĆNOSTI**

10. april 2025.

Ekonomski fakultet u Tuzli, ulica Urfeta Vejzagića 8, Tuzla

Organizatori

**Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini
Razred za humanističke nauke i kulturu**

Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli

Organizacijski odbor: akad. Lino Veljak, prof. dr. Željko Rička, prof. dr. Kadrija Hodžić, akad. Dževad Zečić, prof. dr. Nada Gosić, prof. dr. Meldina Kokorović Jukan, prof. dr. Mirsad Kunić, prof. dr. Emira Kozarević, doc. dr. Erna Herić.

Obrazloženje teme i programski okvir

Konferencija pod naslovom »Društvene i humanističke znanosti pred izazovima budućnosti« u organizaciji Razreda za humanističke znanosti i kulturu Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, te Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Tuzli ima za cilj sagledavanje mogućih pristupa integraciji sadržajnih i metodoloških perspektiva ova dva znanstvena područja s posebnim naglaskom na dublje razumijevanje holističkog pogleda na složene suvremene društvene izazove. U skladu s tim organizacija ovog simpozija, uz to što pruža priliku za sveobuhvatniju znanstvenu analizu i predlaganje rješenja za probleme i izazove s kojima se suočava suvremeno društvo, potiče jačanje suradnje među znanstvenicima iz različitih društveno-humanističkih disciplina, što može rezultirati planiranjem i izradom zajedničkih istraživačkih projekata, koncepcijom zajedničkih publikacija i uspostavljanjem različitih oblika dugoročne znanstvene suradnje.

Ključne prednosti i razlozi za interakciju znanstvenika i stručnjaka iz društvenih i humanističkih znanosti su u aktualizaciji, problematiziranju i sagledavanju inovativne uloge društvenih i humanističkih znanosti, kako bi one postale relevantnim i učinkovitim akterima u suočavanju s brojnim aktualnim izazovima, a može se očekivati da u budućnosti bude i značajnijih izazova u mnogim društvima (počevši od digitalizacije i napretka biotehnologije, globalizacije, klimatskih promjena i ekološke krize, preko očuvanja kulturne raznolikosti, promicanja održivog razvoja, socijalne pravde i ljudskih prava, do političke polarizacije i promjena u društvenoj strukturi i društvenim procesima). Svemu ovome treba dodati da društvene i humanističke znanosti mogu pridonijeti razumijevanju ljudskog ponašanja, stvaranju novih vidova kulture, novih društvenih fenomena i njima pripadajućih etičkih odgovora.

Konačno, u skladu s ulogom društvenih i humanističkih znanosti, valja očekivati je da će se na ovom simpoziju predložiti znanstvene metode i alate istraživanja, čija će integracija omogućiti sveobuhvatniju analizu i istraživanje društvenih izazova te uputiti na budućnost društvenih i humanističkih znanosti.

Program konferencije

9,30 – 10,00

Otvaranje konferencije i pozdravne riječi

Sekcija 1. Društvene i humanističke znanosti u suvremenom svijetu, voditelj Dževad Zečić

10,00 – 10,15

Lino Veljak, Zagreb, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini:
Humanističke i društvene znanosti pred izazovima budućnosti

10,15 – 10,30

Rusmir Mahmutćehajić, Sarajevo, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini: **Nalaženje izgubljenog i podsjećanje na zaboravljeno: Objedinjenje razorene antropokozmičke cjeline**

10,30 – 10,45

Hrvoje Jurić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini: **Interdisciplinarnost, pluriperspektivnost i integrativno mišljenje**

10,45 – 11,00

Enver Halilović, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli i Bošnjačka akademija nauka i umjetnosti: **Hermeneutika genocida (u Srebrenici), genocid, zlo i negativna sloboda**

11,00 – 11,30

Rasprava o izloženim temama

11,30-11,45

Pauza

Sekcija 2. Filozofija, kaos i etika u suvremenoj znanstvenoj misli, voditelj Željko Rička

11,45 – 12,00

Dževad Zečić, Zenica, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini: **Teorija kaosa – Nova znanstvena revolucija**

12,00 – 12,15

Mirsad Kunić, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli i Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini: **Freud i bošnjačka usmena tradicija**

12,15 – 12,30

Šefket Krcić, Univerzitet u Novom Pazaru/Američki univerzitet Sjeverozapad, Goražde i Bošnjačka akademija nauka i umjetnosti: **Smisao i problemi etike Bosne u svjetlu duha izazova humanističkih znanosti**

12,30 – 12,45

Pavica Mensur, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli: **Filozofija kao nauka o aktuelnim izazovima sagledana putem sagledavanja filozofskih izazova prošlosti, sadašnjosti i budućnost**

12,45 – 13, 15
Rasprava o izloženim temama

13,15 – 14,00
Pauza

Sekcija 3. Globalni izazovi: suočavanja i prijedlozi za rješavanje, voditelj Emira Kozarević

14,00 – 14,15

Nada Gosić, Rijeka, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini: **Bioetika i kultura usamljenosti**

14,15 –14,30

Kadrija Hodžić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli i Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini: **Perspektive ekonomskog rasta u uslovima globalnog zagrijavanja**

14,30 – 14,45

Midhad Jašić, Tehnološki fakultet Univerziteta u Tuzli: **Perspektive globalnih izazova „održivosti ishrane”**

14,45 –15,00

Muhamed Omerović, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli: **Ekološka svijest i bioetika kao determinante humanizacije Homo sapiensa**

15,00-15,30

Rasprava o izloženim temama

Sekcija 4. Ekonomija budućnosti, voditelj Mirsad Kunić

15,30-15,45

Željko Rička, Tuzla, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini: **Mjerenja siromaštva i socijalne inkluzije u Bosni i Hercegovini**

15,45 – 16,00

Emira Kozarević, Meldina Kokorović Jukan, Muhamed Ibrić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli: **Fiskalna politika pred izazovima zelene tranzicije: pokretački faktori zelenog rasta**

16,00 – 16,15

Sado Puškarević, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli: **Računovodstvo u budućnosti – glavna knjiga kvaliteta poslovanja (GKVP)**

16,15- 16,30

Ismet Kalić, Nermina Ćatić, Tarik Ćatić, Univerzitet FINRA u Tuzli: **Savremeni finansijski menadžment i održivi razvoj**

16,30 -17,00

Rasprava o izloženim temama

17,00-17,15

Završna rasprava i zatvaranje konferencije, moderatori Lino Veljak, Kadrija Hodžić, Meldina Kokorović Jukan

Sažeci izlaganja

Bioetika i kultura usamljenosti

Nada Gosić, Rijeka, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Sažetak

Veza usamljenosti i zdravlja istraživana je u bioetičkom području zdravstvene skrbi u kojem su dobiveni rezultati trebali objasniti utjecaj usamljenosti na zdravlje te ukazati na znanstvene i izvanznanstvene perspektive koje mogu pomoći bioetici da se u nastajućoj kulturi usamljenosti oblikuju mišljenja, stavovi i ponašanja prihvatljiva za ublažavanje /rješavanje problema usamljenosti. U tu svrhu predstavljaju se i analiziraju rezultati istraživanja objavljeni u medicinskoj bazi podataka PUBMED koji su u posljednjih pet godina u svojim naslovima povezivali riječi usamljenost i zdravlje. Istraživanje se ograničilo na odabir i analizu članaka s besplatnim pristupom cjelokupnim tekstovima. Interdisciplinarnost bioetike zahtijevala je da se propita koje društveno-humanističke znanosti aktualiziraju usamljenost te kojim metodologijama pridonose iznalaženju načina kvalitetnije ljudske povezanosti i smanjenju ljudske otuđenosti. Pluriperspektivni karakter bioetike ukazao je na to da društveno-humanističke znanosti, društvene institucije, svjetonazorska uvjerenja i vrijednosti imaju ključnu ulogu u stvaranju okruženja u kojem će se osmišljavati različiti oblici socijalne integracije i međuljudske povezanosti, iskazivati briga za duge te, tako, umanjiti doseg usamljenosti na zdravlje.

Ključne riječi: usamljenost, zdravlje, bioetika, vrijednosti, socijalna integracija

Hermeneutika genocida (u Srebrenici), genocid, zlo i negativna sloboda

Enver Halilović, Univerzitet u Tuzli i Bošnjačka akademija nauka i umjetnosti

Prošireni sažetak

Heideggerovsko pitanje: zašto nešto a ne ništa neizostavno je kada je riječ o genocidu, ali i o drugim oblicima masovnih zlodjela čovjeka? Empirijske društvene nauke kakve su historija, sociologija, politologija, kulturologija itd. ne mogu nam dati odgovor na pitanje zašto je genocid po sebi, kao takav, moguć, bez obzira što mogu dati u detalje iscrpna empirijsko historijska, sociološka, politološka i druga objašnjenja svakog dogođenog genocida. Odgovor na pitanje mogućnosti genocida kao takvog daju nam filozofska antropologija i monoteistička teologija, svaka na svoj način. Neposredni izvršioци genocida su ljudi pojedinci, žrtve njihovog zla su opet pojedinci, ali genocid ne nastaje kao rezultat međusobnog sukoba pojedinaca, već i jedni i drugi, i zločinci kao takvi i žrtve genocida kao takvog, su društveni, kolektivni pojedinci. Zločinci pojedinci jednog etnopolitičkog kolektiviteta čine zločine kao kolektivni pojedinci, a ne kao od svog kolektiva nezavisne i izolirane individue, kao što su i žrtve zločina individue drugog kolektiviteta individue koje ginu zato što su članovi, kao pripadnici svog kolektiviteta. To čini bitno različitim genocid i ubistvo u tuči. Kao društveno historijska pojava svaki genocid se objašnjava društveno historijskim činjenicama svog vremena, njegovim društveno historijskim uzrocima i nosiocima ponaosob. U tom smislu, svaki genocid je različit od drugog, svaki je specifičan, individualan, samosvojan i samovrstan. Kao antropološka činjenica genocid se objašnjava čovjekovom prirodom općenito ili nečim s njom povezanim. Zbog toga su, u ovom, antropološkom, smislu svi genocidi isti. U svakom genocidu izvršilac genocida i žrtva je čovjek. Zato je vrlo bitno odgovoriti na pitanje kako je, odnosno zašto je čovjek izvršilac genocida? Preciznije postavljeno pitanje glasi: šta je čovjekova priroda, da li postoji nešto u njoj što proizvodi ljudsko zlo? Kako je moguće ljudsko zlodjelo kakvo je genocid?

Za razumijevanje i tumačenje metafizike i ontologije masovnih zločina kao događaja našeg doba u kojem se javljaju, vrlo inspirativne i instruktivne su filozofije Martina Heideggera, Herberta Marcusea, Jurgena Habermasa, Jaca Derride, Jeana Francois Lyotarda, Alena Renaa, Giorgia Agambena, Hanne Arendt, Michela Foucaulta, Hansa Jonasa itd.

Hans Jonas, jedan od Heideggerovih učenika koji se specijalizirao za pitanja društvene etičke odgovornosti, baveći se Auschwitzom, "pođučavajući novu teodiceju", pitao se "kako je bilo

moguće da je Bog dopustio Auschwitz". Isto pitanje može se postaviti i kada je riječ o genocidima Srebrenica i Gaza. Teodiceja je pitanje kojem nije stalo do ustanovljavanja ljudske, nego Božje odgovornosti.

Historijski oblici zla kao nasilja mogu biti i jesu individualni i kolektivni, kako u pogledu izvršioca tako i u pogledu žrtve. Karakteristični oblici kolektivnih nasilja u novijoj historiji su nacistička i socijalistička nasilja. Zlo kao takvo ima tri svojstva: (1) zlo se ne može opravdati, (2) zlo je pozitivna hrđavost, (3) zlo je nepodnošljivo i neoprostivo.

Ideja kolektivne krivice temelji se na postavci da su kolektivni zločini kombinacija aktivnog učešća u zločinu i pasivne podrške cijelog ili većinskog dijela stanovništva. Ne dopustiti žrtvi da se javno sjeća zla znači tražiti od nje da se izjednači sa zločincem, da se pomiri sa svojim bolom do te mjere da o njemu ne može ni govoriti. To ne samo da nije moralno, već je nova vrsta zločina nad istom žrtvom. Zahtjev protiv pamćenja zla, za šutnjom nad svojim bolom, je neprihvatljiv. Žrtve nemožemo tjerati da iznevjere i izdaju istinu. Da bi dvije suprotstavljene strane iz prošlosti mogle živjeti zajedno u sadašnjosti i budućnosti mora se znati istina. Samo na istini i pravdi moguće je istinsko, ne lažno, ne formalno, ne nasilno pomirenje.

Odgovorni za prošlost su ne samo pojedinci, već i društveni kolektiviteti, narodi, etničke grupe, organizaciono politički subjekti, država ili paradržavna tvorevina koja je organizirala i provela masovni zločin genocid u prošlosti ili sadašnjosti. Različite vrste krivica imaju različite vrste kazni. Pojedinci i država imaju krivične pravne kazne. Kolektivitet, etnički entitet, nema pravne kazne, već imaju moralnu, političku i metafizičku odgovornost.

U dvadesetom stoljeću, stoljeću najmasovnijih stradanja, tortura, nasilja, terora, ubijanja u višestoljetnoj historiji čovječanstva, ubijeno je više ljudi nego u svim prethodnim stoljećima, između ostalog i zbog toga što se razvila *tehnologija masovnih ubijanja*.

U klasičnoj etici, etici uvjerenja, etici dužnosti, spinozističko-kantovskoj etici, pitanje morala je pitanje odnosa čovjeka prema Bogu, prema drugom čovjeku pojedincu i prema sebi. U savremenoj etici, pitanje morala je, pored toga, *i društveno pitanje*. U etička pitanja spadaju, ne samo pitanja klasične etike, već *i politike* i svih drugih oblika ljudskog socijaliteta. Etika odgovornosti može imati više *deontoloških oblika*, etika, koje nalaze izraz u pravu, koje imaju pravnu regulativu, ne samo na nacionalno-državnom, već i na internacionalnom, globalno-svjetskom planu.

Postoje tri osnovna značenja odgovornosti savremenog čovjeka nauke i tehnike: (1) odgovornosti čovjeka za *sadržaj ljudskog rada*; (2) odgovornosti čovjeka za *područje prema kojem postupa u radu*; (3) odgovornost čovjeka nauke i tehnike u radu *pred nekim*, s obzirom na instancu pred kojom je savremeni čovjek nauke i tehnike moralno odgovoran.

Danas, u svijetu nauke i tehnike priroda postaje središnjim predmetom moralne odgovornosti. Novi odnos čovjeka i prirode zahtijeva adekvatan moralni imperativ savremenom čovjeku nauke i tehnike. Postoji više vrsta odgovornosti s obzirom na instancu, ono pred kim je moralno odgovoran savremeni čovjek nauke i tehnike: (1) pravna odgovornost: državne i međunarodne sudske instance; (2) društvena odgovornost: socijalna i politička odgovornost; (3) profesionalna odgovornost; (4) religijska odgovornost; (5) običajna odgovornost; (6) odgovornost pred svojom savješću i svojim umom; (7) odgovornost pred komunikativnom ili političkom zajednicom.

Svi subjekti koje možemo hvaliti ili kuditi, poštovati ih ili prezirati, za koje možemo izreći moralni sud, mogu biti moralno odgovorni subjekti. Moralni sudovi ne izriču se prema materijalnim stvarima, ne odnose se, i ne mogu se ticati stvari.

Pojmovi i sudovi o stvarima, bez obzira da li nam se dopadaju ili ne, da li ih smatramo važnim ili ne, znamo li ih više ili manje, volimo li ih ili ne, bez obzira što mogu biti ili što jesu kognitivni i vrijednosni, nisu moralni iskazi i sudovi. Reaktivni, moralni stavovi su u suštini ljudske prirode i izriču se samo i isključivo prema ljudima i ljudskim grupama, skupinama, institucijama s ljudskim faktorom njihove konstitucije. Pod društvenom grupom ili ljudskom skupinom podrazumijevam dvoje ili više ljudi koji stoje u međusobnoj interakciji. Ljudske skupine, ma koliko brojne, su moralni subjekti, kao i pojedinačni ljudi.

Ključne riječi: hermeneutika, genocid, genocidologija, antropologija genocida, naučno-tehnička ideologija, logor, granična situacija, krajnja situacija, etika, društvena etika, teodiceja, podčovjek, nad-čovjek, rasčovječeni čovjek, zlo, banalno zlo, kolektivno zlo, individualno zlo, sloboda, negativna sloboda, pozitivna sloboda, hrđavo srce, ljudska priroda, milost, bijes, lijepa duša, politički teror, pamćenje zla, reaktivna akcija, pravna odgovornost, politička odgovornost, moralna odgovornost, etika uvjerenja, deontološka etika, negativna intencionalnost, biocentrizam, bioetika, bioetička zajednica, odgovornost pred komunikativnom zajednicom

Perspektive ekonomskog rasta u uslovima globalnog zagrijavanja

Kadrija Hodžić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli i Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Sažetak

Rezultati brojnih istraživanja nedvosmisleno otkrivaju da je ekonomski rast jedan od najvažnijih faktora koji pokreću klimatske promjene. Veći nivo ekonomske aktivnosti podrazumijeva i veće korištenje energije iz fosilnih goriva, koja su izvor velikih količina ugljičnog dioksida i drugih stakleničkih plinova. Stoga je fundamentalno pitanje da li je nastavak ekonomskog rasta prema sadašnjem neoklasičnom pristupu izvodljiv i općenito poželjan. Ipak, uprkos širokoj saglasnosti da ekonomski rast doprinosi klimatskim promjenama, stavovi o tome da li se nastavak ekonomskog rasta može pomiriti s ublažavanjem klimatskih promjena oštro se razlikuju. U kontekstu naučne i javne debate o tome kako uskladiti ekonomsko blagostanje sa održivošću životne sredine, iznosi se širok spektar pogleda i narativa. Ova debata je izuzetno složena jer balansira ekonomske interese i vitalno očuvanje prirodne sredine. Početkom 21. stoljeća iskristalizirana su četiri pristupa: za razliku od tradicionalnog pristupa (neoklasični i Shumpeterovi pogledi na izvore ekonomskog rasta), ali i nekih uvjerenja da možemo nastaviti da rastemo uprkos globalnom zagrijavanju, stoje, s druge strane, zagovaranja zelenog rasta i koncepta održivog razvoja, ideja odrasta, a posljednji nekoliko godina razrađuju se i gledišta zelene teologije. Svaki od pristupa nudi odgovarajuće perspektive za očuvanje životne sredine i ekonomsku dobrobit, ali imaju različite naglaske i pristupe. Cilj ovog priloga je da se proširi razumijevanje razloga za pojavu ovih divergentnih ocjena odnosa ekonomskog rasta i ekološke održivosti, te da se otvori teza o njihovoj komplementarnosti i mogućem međusobnom dopunjavanju.

Ključne riječi: ekonomski rast, globalno zagrijavanje, zelena ekonomija i održivi razvoj, ideja odrasta, zelena teologija

Perspektive globalnih izazova „održivosti ishrane”

Midhad Jašić, Tehnološki fakultet Univerziteta u Tuzli

Sažetak

S obzirom na globalne promjene, među kojima su naročito klimatska kriza, geopolitički sukobi i pandemija, naše poimanje “održive ishrane” će se značajno prilagođavati novim izazovima. “Održiva ishrana” kao način za razvijanje prehrambenih navika koje podržavaju naše fizičko, mentalno i socijalno zdravlje tokom života, suočava se sa do sada neviđenim izazovima. Ovi izazovi istovremeno proizilaze iz imperativa minimiziranja efekata potrošnje hrane na okoliš, opredjeljenosti na lokalnu i sezonsku hranu, i, naročito, potrebe inovacija u tehnologiji hrane, budući da ćemo, najvjerovatnije, sve više koristiti genetski modifikovane organizme, laboratorijski uzgojeno meso i čak 3D štampanje hrane. Također, otvorićemo potrebu ka većoj važnosti prehrambene sigurnosti i otpornosti na krize, uključujući otpornost na šokove u proizvodnji i

distribuciji hrane, smanjenja otpada i promovisanje sistema koji poštuju ekološke i društvene vrijednosti.

Ključne riječi i izrazi: održiva ishrana, klimatske promjene, prehrambene navike, proteini

Interdisciplinarnost, pluriperspektivnost i integrativno mišljenje

Hrvoje Jurić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Sažetak

Pobjednosni pohod suvremene tehnoznanosti – uz sasvim opipljive posljedice koje su rezultat sprege tehnoznanosti s vladajućim formama ekonomije i politike, što se može podvesti pod koncept i praksu neoliberalizma – reducirao je pojam znanja i znanosti te obezvrijedio i marginalizirao humanističke i društvene znanosti. Rehabilitaciju humanističkih i društvenih znanosti, osim u njima imanentnom smislu i smislotvornosti, treba zasnivati i u konceptu interdisciplinarnosti, ali ne u danas vrlo popularnom i naširoko korištenom, a nereflektiranom i površnom značenju koje opet diktira tehnoznanost. Interdisciplinarnost, proširena u koncept pluriperspektivnosti i integrativnog mišljenja, mora započeti s kritikom tehnoznanosti i njezina pogubnog utjecaja na cjelokupni krajolik znanosti i obrazovanja, ali tako da se time ne niječe, niti umanjuje neospornu važnost prirodnih, tehničkih, biotehničkih i biomedicinskih znanosti. Zašto, u tom kontekstu, humanističke i društvene znanosti imaju epohalnu zadaću ne može se, pak, odgovoriti ako se ujedno ne odgovori na pitanje što znače, što impliciraju i na što nas obvezuju „humanum“ i „humanitas“ humanističkih te „društvo“ i „društvenost“ društvenih znanosti.

Ključne riječi: tehnoznanost, neoliberalizam, interdisciplinarnost, pluriperspektivnost, integrativno mišljenje

Savremeni finansijski menadžment i održivi razvoj

Ismet Kalić, Nermina Ćatić, Tarik Ćatić, Univerzitet FINRA u Tuzli

Sažetak

U ovom radu je aktuelizirana ključna uloga modernog finansijskog menadžmenta u postizanju održivog razvoja, kao dugoročne orijentacije i glavnog strateškog cilja kompanija. U prvom poglavlju rada obrađeni su načela i principi cirkularne/kružne ekonomije i održivog razvoja. Cirkularna ekonomija pruža kompanijama nove izvore prihoda po osnovu ušteda, usljed efikasnijeg korištenja resursa. U cirkularnoj ekonomiji je potrebno manje materijala u procesu proizvodnje, što se direktno odražava na minimiziranje otpada, a to dalje implicira nižim troškovima odlaganja i skladištenja. U drugom poglavlju elaboriran je novi pristup u finansiranju i investiranju u cirkularnoj ekonomiji. Implementacija cirkularnog poslovnog modela u većini slučajeva može imati značajna inicijalna ulaganja. Međutim, dugoročno gledano, ovaj model donosi finansijske benefite poput smanjenja potrošnje resursa, efikasnijeg korištenja energije, recikliranja i ponovne upotrebe materijala čime se mogu značajno smanjiti troškovi proizvodnje. U trećem poglavlju prikazan je savremeni finansijski menadžment kao spona između cirkularne ekonomije i održivog razvoja. Finansijski menadžment igra ključnu ulogu u postizanju održivog razvoja. Efikasno korištenje resursa, upravljanje rizicima i obezbjeđenje dugoročne stabilnosti i održivosti kompanije, predstavljaju novu ulogu savremenog finansijskog menadžmenta u održivom razvoju kompanija.

Ključne riječi: cirkularna ekonomija, održivi razvoj, resursi, uštede, okoliš, moderni finansijski menadžment.

Fiskalna politika pred izazovima zelene tranzicije: pokretački faktori zelenog rasta

Emira Kozarević, Meldina Kokorović Jukan, Muhamed Ibrić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli

Sažetak

Donošenjem Evropskog zelenog dogovora, Evropska unija je pokazala jasnu namjeru da do 2050. godine postane prvo klimatski neutralno područje na svijetu, razvijajući modernu i resursno-efikasnu ekonomiju. Trenutna potrošnja velike količine energije iz fosilnih goriva i neprihvatljivo visoke emisije štetnih tvari dovode do nedostatka resursa, ozbiljnog zagađenja okoliša i ekološkog pogoršanja, ugrožavajući dugoročni ekonomski rast i zahtijevajući hitnu tranziciju ka zelenom rastu. Sa ciljem očuvanja ekonomske stabilnosti uz obnovu prirodnih ekosistema i smanjenje negativnih efekata klimatskih promjena, zeleni rast je postao prioritet u mnogim zemljama, a implementacija programa i strategija zelenog rasta podrazumijeva upotrebu različitih fiskalnih instrumenata.

Na temelju podataka za zemlje EU i Zapadnog Balkana u periodu od 2015. do 2022. godine, ovaj rad analizira zelene poreze i javne rashode kao ključne instrumente zelene fiskalne politike te istražuje mehanizme putem kojih fiskalne strategije doprinose zelenom rastu. Cilj rada je ponuditi preporuke za efikasnije korištenje fiskalnih instrumenata u stvaranju održivog i konkurentnog ekonomskog sistema.

Rezultati istraživanja pokazuju da zemlje u početnim fazama zelene tranzicije mogu ubrzati zeleni rast kroz veću mobilizaciju finansijskih sredstava putem zelenih poreza i javnih rashoda. To je posebno važno za zemlje Zapadnog Balkana, pred kojima proces implementacije zelenih fiskalnih instrumenata tek predstoji. Stoga, preporučuje se intenziviranje fiskalnih reformi usmjerenih na ekološku održivost, uključujući progresivno povećanje zelenih poreza, bolju alokaciju javnih rashoda za zelene projekte te kreiranje stimulativnog regulatornog okvira koji bi privukao privatne investicije u održive tehnologije i infrastrukturu.

Ključne riječi: fiskalna politika, Evropski zeleni dogovor, zeleni rast, zeleni porezi, zeleni javni rashodi

Smisao i problemi etike Bosne u svjetlu duha izazova humanističkih znanosti

Šefket Krcić, Univerzitet u Novom Pazaru/Američki univerzitet Sjeverozapad, Goražde i Bošnjačka akademija nauka i umjetnosti

Sažetak

Autor se bavi konkretnim kritičkim ispitivanjem etičkih problema i fenomena u Bosni i Hercegovini, zemlje koja je jedna od malobrojnih miroljubivih država koja nikad u svojoj milenijumskoj povijesti nije napadala druge zemlje, a nasuprot toj miroljubivoj poziciji, bila je stalno i žestoko ugrožavana od svojih susjeda. Zato smatramo da je potrebna znanstvena elaboracija ove kompleksne teme, kojom su se bavili zapaženi istraživači iz filozofske, sociologijske i politološke struke, a imali smo priliku da otvaramo ovu tematiku na više međunarodnih konferencija i univerziteta u regionu u cilju sveobuhvatne potrage pred širim kolegijem i publikom te traganja za smislom ljudskog življenja, na čijim temeljima su brojne profesije izgradile etičke kodekse u cilju ostvarivanja efektnog postupanja u procesu rada, stvaralaštva i življenja. Opći je dojam da je potreban širi kritički dijalog o znanstvenim izazovima ovih fenomena u vremenu. Otvoreno svjedočimo, Bosna i Hercegovina je tijekom posljednje agresije (1992.-1995.), prošla kroz razne džehelemske predstave i zločine, jer nije imala pravo na relevantnu ljudsku odbranu. Ipak, u takvom paklu nije se nikada i nikom svetila. Sačuvala je svoje dostojanstvo i ljudsku uspravnost, da njeni građani svakog mogu pogledati u oči. Kao takva, etika Bosne, se nalazi pred izazovima raznih istraživača iz domena društvenih i humanističkih znanosti, koji tragaju za

formama ljudskog življenja. U tom kontekstu europske zemlje, i ne samo europske, imaju šta naučiti od bosanske zbilje.

Ključne riječi: etika, humanizam, filozofija, aksiologija, politika, mir, pravda, čovječstvo, sabur, znanost, bivstvovanje, kultura, tolerancija, dobročinstvo, zlo, zločini, dobrota, pravednost, suživot, egzistencija, komšiluk, prijateljstvo, merhamet, Bosna i Hercegovina

Freud i bošnjačka usmena tradicija

Mirsad Kunić, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli i Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Sažetak

U izlaganju, a potom i u radu, ćemo ukazati na interesovanja Sigmunda Freuda za bošnjačku usmenu tradiciju i njen utjecaj na neke spoznaje u Freudovom istraživačkom radu. Nezaobilazna osoba u približavanju bošnjačke usmene tradicije Freudu bio je njegov bliski prijatelj Friedrich S. Krauss, etnolog iz Beča, terenski istraživač i dobar poznavalac bošnjačke usmene tradicije, posebno bošnjačke epike. Freud se i direktno dotakao svoga putovanja po Hercegovini u svojim radovima na tri mjesta, fokusirajući se na dvije anegdote iz života Bošnjaka, prepoznavajući u njima ono što će u kasnijim radovima definirati kao nagon za životom i nagon za smrću. U svjetlu ovih saznanja pokušat ćemo na drugačiji način sagledati dio bošnjačke usmene tradicije.

Ključne riječi: Freud i Krauss, bošnjačka usmena tradicija, nagon za smrću

Nalaženje izgubljenog i podsjećanje na zaboravljeno: Objedinjenje razorene antropokozmičke cjeline

Rusmir Mahmutćehajić, Sarajevo, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Sažetak

Sukob čovjeka u njegovim umišljenim znanjima i moćima sa svime u njegovim vanjskim obzorjima pokazuje se u okrutnom uzvratu koji prijete uništenjem svijeta kao doma svega živog. Čini se zaboravljenim da čovjek nema ništa više reći svijetu nego što svijet govori njemu. Pred užasnom tog jaza između čovjeka i kozmosa događa se osvješćivanje veze među njima u kojoj valja naučiti iznova slušati i gledati znakove u obzorjima i u pojedinačnom jastvu kao melodiju postojanja. U ovome radu bit će razmotreni različiti iskazi navedenih prilika svijeta u zaboravljenom tradicijskom naslijeđu i u savremenoj kvantnoj teoriji. Već duga vladavina determinizma, u kojem postoji samo to što je usporedivo i mjerivo, i dalje prožima većinu humanističkih nauka ali i neznanstvena predstavljanja znanosti. Zato je presudno važno preispitati inerciju u humanističkim naukama koja priječi njene odlučnije prisutnosti u dekonstrukcijskim potrebama čovječanstva. A to zapravo znači podstaći obnavljanje onih znanja u kojima usporedivi i mjerivi svijet nije moguće zatvoriti u obzorja bez njihovih metafizičkih zasnovanosti. U tome i iz tog slijede važna filozofijska i teologijska pitanja o vladajućim znanjima i vjerovanjima.

Ključne riječi: ekološka svijest, bioetika, ekološka inteligencija, ekokultura

Ekološka svijest i bioetika kao determinante humanizacije Homo sapiensa

Muhamed Omerović, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

Sažetak

Ekološka svijest predstavlja spoznaju da svaki aspekt našeg načina življenja utiče na okoliš u mjeri u kojoj odlučujemo da li zanemariti vidne posljedice ili mijenjati svoje ponašanje kako bi se zaustavili štetni uticaji. Šušnjić (1998, str 312.) ističe da ekološka svijest predstavlja duhovnu dimenziju ekološke kulture i obuhvata stečena znanja i navike, usvojene vrijednosti, stavove i uvjerenja, prihvatanje normi o tome šta je u prirodnoj i društvenoj sredini zdravo i kvalitetno, kako se zdravlje čuva, te na koji način se u postojećim uslovima može poboljšati svijest i kvalitet života ljudi. U tom smislu, samo adekvatnim ekološkim obrazovanjem može se postići potrebna razina ekološke svijesti. Osvještavanje čovjeka o ekološkim problemima, razvijanje sposobnosti ispravnog rasuđivanja, te djelovanje na osnovu novih spoznaja, kod čovjeka treba da budi osjećaj zadovoljstva, jer vraća prirodi, makar dio od onoga što dobija od nje. Trenutni ekološki problemi uzrokovani su manjkom ekološke svijesti.

Ključne riječi: ekološki problem, ekološka svijest, ekološka kultura, zdravlje, kvalitet života, nagon za životom

Filozofija kao nauka o aktuelnim izazovima sagledana putem sagledavanja filozofskih izazova prošlosti, sadašnjosti i budućnosti

Pavica Mensur, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

Sažetak

Ovaj rad je pokušaj ukazivanja na to da je izazov suština filozofije i da se u svakom vremenu filozofija bavila isključivo aktuelnim izazovima tog vremena te da je filozofija kao disciplina koja su u svakom vremenu bavi samo aktuelnim izazovima datog vremena prosto na prosto, htjelo to ona ili ne htjela, u svakom smislu "osuđena na aktuelnost", tj. "osuđena" kako na to da se bavi isključivo aktuelnim pitanjima tako i "osuđena" na to da za sva vremena bude i ostane aktuelna. Kroz težnju filozofije da u svakom vremenu, na najdublja moguća pitanja datog vremena, da najdublje moguće odgovore, moguće u tom vremenu, ona je sjevremena. Ovaj rad je ambiciozni pokušaj da se holistički sagleda sva prošlost, sva sadašnjost i sva budućnost filozofije da bi se o filozofiji zadobila jasna slika discipline koja nema "vječitih pitanja" ali koja se u nedostatku "vječitih pitanja", služi izazovima kao jedinom konstantom unutar prolaznosti svih filozofskih tematika. Čovjek je biće izazova, a filozofija je nauka o izazovima i samim tim je filozofija izazov nad izazovima. Stoga ništa nije humanije nego baviti se filozofijom.

Ključne riječi: izazov, filozofija, aktuelnost, čovjek, prošlost, sadašnjost, budućnost

Računovodstvo u budućnosti – glavna knjiga kvaliteta poslovanja (GKVP)

Sado Puškarević, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli

Sažetak

Prateći trendove razvoja potreba za informacijama može se uočiti neminovno proširenje uloge računovodstva. Ono će za posledicu imati razvoj i rast računovodstva. Razvoj, jer će se od njega očekivati ustroj novih podsistema računovodstva za izradu posebnih vrsta informacija. Onih koje se iz postojećih računovodstvenih podataka ne mogu dobiti. Na prvom mjestu, informacija o kretanju kvaliteta poslovanja. Zatim će proširenje uloge računovodstva voditi ka rastu računovodstvenog

sistema. Pored narastanja sistema u izvršavanju postojećih zadataka, sistem će rasti jer mora uključiti i ono novo, što će u strukturu donijeti očekivani razvoj. Naime, razvoj će tražiti definisanje novih dijelova i novih oblika računovodstva.

S druge strane, razvoj sredstava koja se koriste za evidenciju poslovnih događaja omogućava, olakšava i čini realnijim stremljenje ka takvom razvoju. Kada bi se vratili u vrijeme kad su se razvijale početne evidencije, bilježenjem poslovnih događaja klinovima na glinenim pločicama i sl., i u to vrijeme govorili o razvoju dvojnog bilježenja mase poslovnih događaja uz upotrebu računara, to bi tada djelovalo kao naučna fantastika. I danas, kada se usuđujemo davati projekcije razvoja računovodstva u budućnosti, rizikujemo da će se naša predviđanja, koja su po nama vrlo objektivna, posmatrati kao dio naučne fantastike. Pa, neka. Bez naznačavanja potrebnih pravaca razvoja ne bi se imala osnova za usmjeravanje naučnih promišljanja, od danas pa na dalje. Jedan od tih pravaca je, po našem mišljenju, razvijanje glavne knjige kvaliteta poslovanja. Ona će biti temelj za dalji napredak u smjeru izgradnje „računovodstva kvaliteta“.

Ključne riječi: razvoj računovodstva, budućnost računovodstva, glavna knjiga kvaliteta poslovanja.

Mjerenja siromaštva i socijalne inkluzije u Bosni i Hercegovini

Željko Rička, Univerzitet FINRA Tuzla i Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Sažetak

Tradicionalno mišljenje je da siromaštvo označava nedostatak nečega u životu ljudi prije svega u sredstvima, kojima raspolaže. Postoje uži ili širi pristupi ovom pojmu u zavisnosti od istorijskog, socijalnog ili kulturološkog konteksta.

Postoje dvije, u osnovu različite, definicije ekonomskog siromaštva u užem smislu po kojima je apsolutno siromaštvo, prisutno kada neka osoba ima na raspolaganju manje od 1,90 USD dnevno zasnovano na paritetu kupovne moći. Druga definicija je definicija relativnog siromaštva, pri kojem neka osoba ima značajno niža primanja od prosjeka neke države ili regije. Identifikovani pojmovi i procesi koji su značajni za razumijevanje šireg pojma siromaštva su: materijalni standard (dohodak, potrošnja i imovina), zdravlje, obrazovanje, aktivnosti pojedinca (uključujući i rad), politički uticaj, socijalni kontakti i veze, životna sredina i nesigurnost (ekonomska i fizička). Svi ovi pojmovi i procesi daju osnovu za utvrđivanje pravog stanja siromaštva u svijetu, regijama, državama.

Kao osnovu za mjerenje siromaštva koriste se međunarodno usaglašene i definisane veličine apsolutno siromaštvo, relativno siromaštvo, ekstremno siromaštvo, stopa siromaštva, dubina siromaštva, oštrina siromaštva, stopa rizika siromaštva te usaglašeni način njihovog mjerenja.

Mjerenje ovih pojava i njihova standardizacija pomaže, u organima od međunarodne zajednice do pojedinačnih država, u razvijanju aktivnosti na borbi protiv siromaštva kroz razne pristupe jačanju inkluzije ugroženih grupa.

Tema ovog rada je analiza usklađenosti Bosne i Hercegovine sa međunarodnim standardima utvrđivanja i mjerenja siromaštva i ocjena usklađenosti socijalnih politika na planu inkluzije ugroženih grupa stanovništva.

Ključne riječi: siromaštvo, apsolutno siromaštvo, relativno siromaštvo, mjerenje siromaštva, socijalna inkluzija, rizik siromaštva

Humanističke i društvene znanosti pred izazovima budućnosti

Lino Veljak, Zagreb, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Sažetak

Čovječanstvo se danas na dramatičan način nalazi pred iskušenjima opstanka (pogibelj iščezavanja ljudskog roda a možda i života u cjelini ne zasniva se samo na mogućnosti nuklearne kataklizme nego i na opasnosti od ireverzibilnog iscrpljenja prirodnih resursa), ali i pred izazovima dosad nezabilježenog karaktera. Sve intenzivnije razvijanje bioznanosti i informatičkih tehnologija (uključujući posebice razvitak umjetne inteligencije) otvara niz tegobnih pitanja. Hoće li obistinjenje transhumanističke distopije dovesti do obistinjenja davnog predviđanja o nadolasku „zastarjelosti čovjeka“ (G. Anders)? Hoće li sprega nositelja svjetske financijske moći s predvodnicima autoritarnih i totalitarnih političkih poredaka, oboružanim mehanizmima totalne kontrole, rezultirati konačnim ukidanjem svih pretpostavki ljudske slobode? Hoće li afirmacija ideologije i prakse etnoreligijanstva (B. Sekulić) i njegove konvergencije sa spomenutim moćima dovesti koncept antitetične solidarnosti do aproksimativno savršenog ozbiljenja?

U tom se sklopu pred znanošću u cjelini (ali osobito pred društvenim i humanističkim disciplinama) nameće izbor: hoće li bespogovorno služiti Mamonu i Levijatenu (društvene znanosti „znanstveno neutralno“ nudeći podatke nužne za uspostavljanje totalnog nadzora, a humanističke znanosti nudeći ideologije usmjerene na prikrivanje ili čak na opravdavanje tendencija koje neumitno vode nestajanju ljudskog bića, ukoliko pod tim bićem podrazumijevamo biće obdareno sposobnošću slobodnog odlučivanja i moralne autonomije) ili će preuzeti odgovornost za oblikovanje jedne humanističke perspektive? I kakvi bi mogli biti modaliteti te odgovornosti?

Ključne riječi: opstanak čovječanstva, transhumanizam, iščezavanje čovjeka, totalna kontrola, odgovornost

Teorija kaosa – Nova znanstvena revolucija

Dževad Zečić, Zenica, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Sažetak

Na kraju 20. stoljeća javlja se nova znanstvena revolucija: teorija determinističkog kaosa. Otkriva se da je deterministički kaos posvuda oko nas i da pri tom vrijede neke nove, dosad nepoznate zakonitosti. Fizičari su zanemarili, istražujući zakone prirode, nered u atmosferi, uzburkano more, promjene životinjskih populacija, titraje srca i mozga. Nepravilna strana prirode, isprekidana i neuređena strana – oduvijek je zagonetka za znanost. U Los Alamosu (SAD) 70. godina prošlog stoljeća je osnovan Centar za nelinearna istraživanja, s prvenstvenim ciljem uvođenja reda u radu na kaosu i s njim povezanim problemima. Ključni element za razumijevanje novih trendova u znanosti svakako je pojam nelinearnosti, dok se disciplina koja se bavi proučavanjem nelinearnog ponašanja naziva nelinearna dinamika. To specifično disciplinarno područje istražuje dinamična ponašanja (ponašanja koja se zbivaju u vremenskim nizovima) nelinearnih sustava. Nelinearni sustavi su takvi sustavi čije su vremenske evolucijske jednadžbe nelinearne, što znači da se dinamičke varijable koje opisuju osnovna svojstva takva sustava pojavljuju u jednadžbama koje imaju nelinearni oblik. Bitno je pri tome da se te nove spoznaje ne ograničavaju samo na fiziku, niti samo na prirodne znanosti, već se sve više primjenjuju i u tehnici, medicini, ekologiji a počinje se primjenjivati i u području društvenih znanosti. Na taj način teorija determinističkog kaosa naglašava neka univerzalna ponašanja u vrlo raznolikim pojavama i tako unosi tendenciju da se u stanovitoj mjeri odstupa u dosad prevladavajućih konceptata znanstvenog determinizma i redukcionizma. Teorija determinističkog kaosa povezana je s upotrebom specijalnih matematičkih metoda i upotrebom kompjutera, zadirući duboko u složenu matematičku strukturu tih pojava. Nova znanost je rodila i vlastiti jezik, elegantni žargon pun fraktala i bifurkacija, prekida i periodičnosti. Posebno značenje teorije kaosa je u njezinoj interdisciplinarnosti. Ona danas povezuje različite znanstvene discipline

kada su se one ozbiljno počele udaljavati jedna od druge. Budući da teorija kaosa predstavlja znanost o ukupnoj prirodi sustava, ona sinergijski povezuje istraživače s različitim znanstvenih područja, nekad posve razdvojenih. Često naoko nevažne činjenice iz jednog područja predstavljaju ključ rješenja u nekom drugom području.

Ključne riječi: kaos, nelinearna dinamika, nered, determinizam, fraktali.